

**УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
СУЧАСНОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО АПК УКРАЇНИ**

Колективна монографія

Частина 1

**Під редакцією
Нестерчук Ю.О.**

**Умань
2014**

УДК 338.43(477)
ББК 65.9(4Укр)32
1-66

*Друкується за рішенням вченої ради
Уманського національного університету садівництва
(протокол №2 від 24 жовтня 2013 року)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Коденська М.Ю.;
доктор економічних наук, професор Малік М.Й.;
доктор економічних наук, професор Непочатенко О.О.

*Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з
позицією редакції. За зміст матеріалів відповідальність несуть автори.
Матеріали подаються в авторській редакції.*

**Інноваційно-технологічні аспекти формування сучасного
конкурентоспроможного АПК України / Під ред. д.е.н., професора
Ю. О. Нестерчук. - Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»,
2014.- Частина 1. - 260 с.
ІЗВИ 978-966-304-045-5**

*У монографії викладені результати дослідження проблем розвитку
конкурентоспроможного агропромислового виробництва. Значну увагу
приділено проблемам діяльності сільськогосподарських товаровиробників з
організаційної, економічної та фінансової точок зору. В роботі висвітлено
питання інноваційної та технологічної політики забезпечення поступального
розвитку АПК України. Зосереджено увагу на основних напрямках розвитку
харчової промисловості у контексті євроінтеграції України. Розроблено
пропозиції щодо організації сільського малого підприємництва. Враховано
вплив екологічних чинників на подальше функціонування аграрної сфери.*

*Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових співробітників
та фахівців, які займаються питаннями розвитку аграрної економіки.*

УДК 338.43(477)
ББК 65.9(4Укр)32

ЗМІСТ

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

1.1. Еколого-економічні основи реформування аграрного сектора України в умовах глобалізації (Сонько С.Л., д.геогр.н., професор; Голубкіна О.М. Уманський національний університет садівництва).....	10
1.2. Экономическое обоснование новой парадигмы «устойчивое развитие агробизнеса» (Жудро В.М., Белорусская государственная сельскохозяйственная академия, Беларусь).....	14
1.3. Державне регулювання аграрного ринку (Поперечний С.Л., к.е.н., доцент; Саламін О.С., Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького).....	22
1.4. Актуальні питання розвитку сільських територій (Савенко О.А., к.е.н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет).....	27
1.5. Сучасне село: реалії та можливості розвитку в умовах трансформації аграрного сектору економіки (Воронкова А.А., к.е.н., доцент; Куцина Л.В., Харківська державна зооветеринарна академія).....	32
1.6. Проблематика функціонування і розвитку домогосподарств населення в облаштуванні сільських територій (Мазур А.Г., д.е.н.; Дмитрик О.В.; Музичук М.М., Вінницький національний аграрний університет).....	37
1.7. Методичні основи оцінювання та моделювання ефективності функціонування сільських територій (Руда Л.П., Вінницький національний аграрний університет).....	43
1.8. Фінансові проблеми розвитку аграрного сектору економіки України (Корунець О.М., Уманський національний університет садівництва).....	49
1.9. Агрострахування в Україні: проблеми та перспективи розвитку (Прокопчук О.Т., к.е.н.; Мацько О.І., Уманський національний університет садівництва).....	54
1.10. Формування та реалізація інвестиційної стратегії розвитку аграрного сектору регіонів (Гераймович В.Л., Національний університет біоресурсів і природокористування України).....	60
1.11. Оцінювання економічного розвитку сільських територій в Україні (Сонько С.Л., д.геогр.н., професор, Уманський національний університет садівництва).....	64
1.12. Драйвери економічного росту економіки агропромислового комплексу Білорусі (Жудро М.К., д.э.н., професор, Білоруський державний економічний університет, Білорусь).....	76

2.4. Особливості формування пропозиції органічної продукції рослинництва (Гуцаленко О.О., Вінницький національний аграрний університет).....	153
2.5. Економічна ефективність виробництва продукції сільськогосподарських підприємств (Дрогомирецька М.І., к.е.н., доцент, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка).....	161
2.6. Державне регулювання експорту тваринницької продукції (Боровик П.М., к.е.н., доцент; Колотуха С.М., к.е.н., доцент; Тригубенко О.С., к.е.н.; Кернос А.В.; Івахненко Н.І., Уманський національний університет садівництва).....	166
2.7. Вдосконалення системи управління якістю на підприємствах молочного скотарства України (Броницький О.М., к.е.н., доцент; Король Г.А., Харківська державна зооветеринарна академія).....	173
2.8. Експертне дослідження факторів, що визначають ефективність виробництва молока (Грабовецький Б.Є., к.е.н, доцент; Тарасюк Н.М., к.е.н., Вінницький національний технічний університет).....	178
2.9. Ефективність виробництва молока спеціалізованих сільськогосподарських підприємств та резерви її підвищення (Кобилкін О.М., к.е.н., доцент; Кобилкіна С.В., к.е.н., доцент; Кобилкін Д.О., Сумський національний аграрний університет).....	184
2.10. Розвиток свинарства на інвестиційній основі (Матюніна І.О., Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки").....	190
2.11. Економічна характеристика різних видів сировини для виробництва біоетанолу в Україні (Токарчук Д.М., к.е.н.; Чернелівська Я.В., Вінницький національний аграрний університет).....	195
2.12. Ефективність використання земельних ресурсів в СПП «Кісниця» (Киш Л.М., к.е.н., доцент; Побережна Л.В., Вінницький національний аграрний університет).....	198

3. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІННОВАЦІЙ І ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОСТУПАЛЬНОГО РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ

3.1. Особливості розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері України (Малюк С.О., к.е.н.; Барановська Т.В., Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія»).....	204
3.2. Аналіз потенціалу міжсекторального трансферу високих технологій на прикладі сільського господарства (Марочко С.С.; Омеляненко В.А.; Складенко М.О., Сумський національний аграрний університет).....	210

біоетанола

Виробництво біоетанолу з цукрових буряків дозволить відродити в Україні галузь буряківництва і стабілізувати посівні площі під цією культурою на рівні 650 тис га. Це дозволить щорічно отримувати близько 30 млн. тонн солодких коренеплодів, половину з яких залучити на виробництво цукру для забезпечення внутрішнього ринку. Решта 15 млн. тонн коренеплодів цукрових буряків доцільно переробляти на біоетанол модернізованих цукрових заводах. Це дозволить щорічно виробляти до 15 млн. тонн біоетанолу, що становить близько 30 % необхідних для України обсягів бензину²⁴⁵. Та через нестабільність економіки, застарілу матеріально-технічну базу, високий рівень собівартості бурякоцукровий комплекс України знаходиться в загрозованій стані, що знижує конкурентоспроможність культури з виробництва біопалива.

Отже, біоетанол є важливою складовою паливних матеріалів, що в подальшому має велику перспективу розвитку як відновлюване джерело енергії, на виробництві якого використовуються різні сільськогосподарські культури. В процесі дослідження ми визначили, що найбільш економічно доцільною та прибутковою в якості сировини на виробництво біоетанолу є кукурудза. Це пояснюється високою врожайністю у порівнянні з іншими сільськогосподарськими культурами, високим вмістом крохмалю, найвищим показником виходу біоетанолу з 1 т зерна кукурудзи, високим показником виробленої енергії та порівняно невисокими витратами на виробництво.

Проте, для України є великі перспективи вирощування та використання в якості сировини для виробництва біоетанолу мають цукрові буряки, які відзначаються високим потенціалом продуктивності, адже з 1 га цукрових буряків (за урожайності 60 т/га) можна отримати понад 4,6 тис. літрів біоетанолу, але для цього потрібно удосконалювати галузь буряківництва.

2.12. Ефективність використання земельних ресурсів в СПП «Кісниця»

Земля - головна умова існування людського суспільства і найважливіше джерело національного багатства, найперша передумова і природна основа суспільного виробництва, універсальний фактор будь-якої діяльності людини. У сільському господарстві, земля - це головний засіб виробництва, без якого неможливий сам процес виробництва продукції рослинництва і тваринництва²⁴⁶.

Вона на відміну від інших засобів виробництва не зношується в процесі їх використання, а навпаки внаслідок умілого її використання поліпшує свої якості, стає більш родючою.

Питання сучасного стану та перспектив ефективного використання сільськогосподарських угідь є досить актуальними і завжди перебували в центрі уваги. Теоретичні й практичні аспекти підвищення економічної ефективності використання землі досліджувалися в роботах І. К. Бистрякова, А. С. Даниленка, Д.

² Заєць О. П. Виробництво біоетанолу: сучасний стан та перспективи розвитку / О. П. Заєць // Вісник ЦНЗ АПВ. - 2010. - № 12. - С. 75-78.

²⁴⁵ Роїк М. В. Перспективи розвитку біоенергетики в Україні / М. В. Роїк // Біологія та технології вирощування енергетичних культур для виробництва різних видів біопалива. - 2011. - № 28. - С. 14-23.

²⁴⁶ Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Карavelла, 2008. - 568 с.

С. Добряка, П. М. Макаренка, М. М. Федорова та інших. Але попри наявність наукових праць та практичний досвід, багато аспектів згаданої проблеми залишаються невирішеними або дискусійними як у теоретичному, так і в практичному відношенні, оскільки на сучасному етапі проблема ефективного використання й охорони земель залишається однією з найбільш гострих.

Сільськогосподарське приватне підприємство «Кісниця» володіє значним і високоякісним фондом земельних ресурсів, який в останні роки зменшує свою віддачу та втрачає свої якісні природні властивості. Практика господарювання підприємства в ринкових умовах показує, що не стільки важливо мати певний ресурс, як ефективно його використовувати. Тому, на перше місце виходить необхідність створення надійного економічного механізму, який забезпечить ефективне використання земельних ресурсів та збереження їх родючості.

Розглядаючи землі СПП «Кісниця», слід відмітити, що в умовах господарства проблема раціонального використання земельних ресурсів має велике значення і є виключно актуальним завданням. Найбільш повну характеристику по використанню землі в господарстві дає структура сільськогосподарських угідь.

Структура земельних угідь - це процентне співвідношення площ різних угідь у складі загальної земельної площі сільськогосподарських угідь. Найбільшу цінність становлять орні землі, пасовища, оскільки вони беруть безпосередню участь у сільськогосподарському виробництві²⁴⁷. Структура земельної площі господарства характеризує використання земельної площі і ступінь її окультуреності.

В СПП «Кісниця» станом на 2012 рік є 1876 га сільськогосподарських угідь, з них уся площа зайнята під ріллю. Проте, у 2010 році с.-г. угіддя становили 1890 га, що на 14 га більше. Аналізуючи досліджуване підприємство, можна сказати, що сільськогосподарські угіддя в господарстві займають 100% від загальної земельної площі, в тому числі і рілля становить 100% в структурі сільськогосподарських угідь. Це свідчить про екстенсивний розвиток господарства. Така структура землекористування обумовлена географічним розміщенням господарства, наявністю ринків збуту продукції та спеціалізацією господарства. Виходячи з цих умов господарство планує структуру посівних площ, визначаючи потребу в окремих видах продукції для виконання договорів з оплати праці, продажу і створенню внутрішньогосподарського і міжгосподарського фондів

Здійснюючи аналіз складу та структури земельних угідь в СПП «Кісниця», можна дослідити динаміку земельних ресурсів за 3 роки. Її представимо у вигляді діаграми (рис. 1).

Земельний фонд господарства протягом останніх 3 років залишався майже незмінним. Проте в порівнянні з 2010 роком земельні ресурси скоротилися на 14 га. Це спричинене тим, що здійснювалося розпаювання земель, і деякі власники земельних паїв відділилися у фермерські господарства. Загальна земельна площа досліджуваного підприємства з кожним роком стає меншою, що призводить до зменшення виготовленої продукції і відповідно до зменшення прибутку.

Про середній стан використання земельних ресурсів як важливого елементу ресурсного потенціалу у СПП «Кісниця» свідчить: зменшення посівних площ під зерновими і зернобобовими, збільшення посівних площ під соняшником, що супроводжується зниженням показників урожайності сільськогосподарських культур.

²⁴⁷ Граматчикова І. В. Підвищення ефективності використання земельних ресурсів в господарстві / І. В. Граматчикова // Збірник наукових праць МДАУ. - 2010. - №4. - С. 13-17.

Це зумовлене порушенням схеми сівозмін, відсутністю дієвої системи обробітку ґрунту, проведенні ґрунтозахисних та протиерозійних заходів, заходів, щодо підвищення родючості ґрунту.

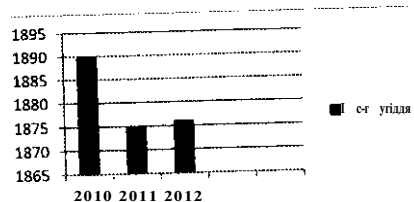

Рис. 1. Динаміка ресурсів в СПП «Кісниця»

Додільно також визначити витрати, які несе підприємство на основне виробництво з розрахунку на 1 га с.-г. угідь, представивши їх у вигляді рисунка 2.

III Витрати

2010 2011 2012

Рис. 2. Динаміка виробничих витрат у розрахунку на 1 га с.-г. угідь

З рисунка бачимо, що з кожним роком виробничі витрати збільшуються, що є негативним явищем для підприємства. На розмір витрат істотний вплив має зміна цін на сировину і матеріали, що і відбулось на даному підприємстві, внаслідок чого почали зростати витрати.

Розглянемо також структуру витрат на основне виробництво в розрахунку на 1 га с.-г. угідь.

1. Структура витрат на основне виробництво на 1 га с.-г. угідь, %

Елементи витрат	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Витрати на оплату праці	12,2	10,6	12,1
Відрахування на соціальні заходи	2,4	4,3	3,4
Матеріальні витрати	68,3	69,1	70,7
Амортизація основних засобів	7,3	7,5	5,2
Інші витрати, включаючи плату за оренду	9,8		8,6
Усього витрат	100	100	100

Питому вагу витрат займають матеріальні витрати, оскільки це є основа сільськогосподарського виробництва. Також значне місце займають витрати на

оплату праці. З погляду на це, підприємству слід вживати певних заходів.

Таким чином, земля є головним засобом виробництва в сільському господарстві. Її основна властивість утворювати споживчу вартість. Її функціонування, як засобу і предмету праці - родючість. Проте, слід відмітити, що в СПП «Кісниця» усі землі зайняті під рілля, а це негативно впливає на урожайність культур, оскільки землі не знаходяться тривалий час під паром, що призводить до зниження родючості і неефективного використання земель.

Ефективне використання земельних ресурсів має винятково важливе значення для сталого розвитку аграрного сектора України, в тому числі і для СПП «Кісниця». Цьому має бути підпорядковане реформування земельних відносин, на основі якого здійснено перехід до різних форм власності на землю, запроваджено платне землекористування тощо. Проте в державі поки що не вирішено проблему забезпечення раціонального та екологічнобезпечного використання земельних ресурсів.

Динаміка економічної ефективності використання, відтворення і збереження земельних ресурсів СПП «Кісниця», останнім часом характеризується суперечливими тенденціями, які зумовлені сукупною дією об'єктивних і суб'єктивних факторів. Оцінка родючості земель та визначення ефективності використання землі засновані на виході продукції з одиниці земельної площі. Реалізація цього завдання значною мірою залежить від прийнятої в господарстві структури посівних площ. Для кожного господарства необхідно визначити таке співвідношення культур, яке відповідало б матеріально-технічній базі, трудовим ресурсам, сприяло б продуктивності землі, а також максимальній ефективності виробництва.

Протягом останніх років внаслідок безгосподарності, орієнтації на швидкий, короткостроковий результат, на даному підприємстві, майже повністю ігнорувалися вимоги сівозмін. У 2012 році чітко прослідковується тенденція зменшення посівних площ під зерновими та зернобобовими культурами на 22 га - в порівнянні з 2010 р., на 18 га - з 2011 р., хоча при цьому посівні площі під кукурудзою на зерно і ярим ячменем зросли.

Важливо зазначити, що існує певна система показників, що дає можливість проаналізувати ефективність використання земельних ресурсів. До цих показників відносяться: показник валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь; показник прибутку і доходу від реалізації сільськогосподарської продукції на 100 га сільськогосподарських угідь; виробництво зерна на 100 га ріллі²⁴⁸. Застосувавши і доповнивши цю систему показників, проведено аналіз сучасного стану та ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарського підприємства «Кісниця».

Численні дослідження присвячені проблемі ефективності сільськогосподарського виробництва, показують, що ця категорія є досить складною. Основними складовими підвищення ефективності використання землі у СПП «Кісниця» є: продуктивність сільськогосподарського виробництва; система землеробства; родючість земель; екологічний стан земельних ресурсів. Враховуючи вищезазначені показники впливу на продуктивність сільськогосподарських угідь, на сучасному етапі спостерігається стала тенденція до зниження обсягів сільськогосподарської продукції, отриманої з оброблюваних земель у вартісному і натуральному виразі. Узагальнені дані щодо показників економічної ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення СПП «Кісниця» наведені в таблиці 2.

Показники	Роки			Відхилення (+,-)
	2010	2011	2012	
Вироблено на 100 га відповідних угідь зерна, Ц	2550	3480	4120	1570
Вироблено валової продукції на 100 га с. - г. угідь, тис. грн.	391,1	456,7	583,1	192
Одержано доходу на 100 га с. - г. угідь, тис. грн.	581,6	434,6	668,3	86,7
Одержано прибутку на 100 га с. - г. угідь, тис. грн.	484,7	362,2	556,9	72,2
Рівень рентабельності с-г. виробництва, %	1,2	0,8	1	-0,2

За даними таблиці 2, розмір валової продукції сільського господарства у натуральній формі, як узагальнений результативний показник, свідчить про значне підвищення рівня використання земельних ресурсів у СПП «Кісниця». Так, загальний обсяг валової продукції у 2012 році склав 583,1 тис. грн., що на 192 тис. грн. більше, ніж у 2010 році, у тому числі валова продукція рослинництва збільшилась на 192 тис. грн., оскільки продукція тваринництва не виробляється. Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва засвідчує про середню економічну ефективність використання земельних ресурсів у СПП «Кісниця». Він за досліджуваний період, зменшився на 0,2 в порівнянні 2012 р. з 2010 р.

Тобто, проведений аналіз дає можливість стверджувати про середньоефективне використання земельних ресурсів у СПП «Кісниця», адже майже всі розраховані натуральні показники мають тенденцію до збільшення.

Система показників представлена у таблиці 2 не дає повної характеристики щодо ефективності використання земельних угідь, адже сільськогосподарські землі є основою для вирощування сільськогосподарських культур. Тому, крім економічних показників, які характеризують ефективність використання земельних ресурсів, необхідно використовувати показники технічної ефективності, зокрема урожайність сільськогосподарських культур, які відобразимо за допомогою діаграми (рис. 2).

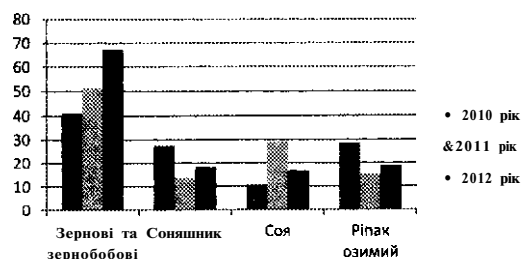

Рис. 3. Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц/га

За даними рис.3, в СПП «Кісниця» відбувається стала тенденція до зростання виробництва основних видів продукції у розрахунку на площу земельних угідь. Так,

урожайність зернових і зернобобових у 2012 р. збільшилась на 1,5% в порівнянні з 2010 р.. За досліджуваний період зменшилась урожайність соняшнику і ріпаку озимого, але, слід зазначити, що соняшник - це культура, яка не сприяє продуктивності земельних ресурсів. Урожайність сої у 2011 році досягла найвищого рівня в порівнянні з 2010 і 2012 роками.

Отже, проведений аналіз ефективності використання сільськогосподарських угідь у Сі ІІІ «Кісниця» дозволяє зробити висновки, що вони використовуються неефективно. Хоча, наведені дані за попередні роки дозволяють стверджувати, що на підприємстві є резерви підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції за умови застосування інтенсивних технологій у використанні земельних ресурсів. Завдяки цьому господарства всіх категорій можуть отримувати досить високі врожаї і вагомі прибутки.

Підвищення ефективності використання земельних ресурсів на СПП «Кісниця» можливе за умови впровадження чіткої системи заходів, а саме: дотримання науково обґрунтованих систем ведення землеробства і, зокрема, дотримання сівозмін; удосконалення системи використання і внесення мінеральних та органічних добрив; виконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних заходів.

Для цього потрібна відповідна державна програма заходів щодо ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарськими товаровиробниками: виділення коштів державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їх вини; звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами; звільнити від податків ту частину прибутків аграрних товаровиробників, яку вони спрямовують на проведення заходів з охорони земель; застосовувати заохочувальні ціни та надбавки на екологічно чисту продукцію землеробства.

Наукове видання

**ШНОВАЩІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
СУЧАСНОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО АПК УКРАЇНИ**

Частина 1

Колективна монографія

Під редакцією д.е.н., професора Нестерчук Ю.О.

**Комп'ютерне верстання
Коректура**

**М. І. Мальований
Л. М. Абрамець**

**Підписано до друку 20.12.2013
Формат 60x84/16
Папір офсет. Ум.арк. 15,11
Тираж 300 прим. Зам. № 244**

**Видавничо-поліграфічний центр ^{<4>}Візаві"
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19
тел. (04744) 4-64-88,4-67-77
е-таіі: У12ауі08@таі1.ш
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.**